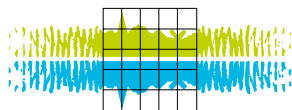

SAMENWERKEN AAN ONS CULTUURLANDSCHAP

Landschapsbeheer Zeeland

Stichting Landschapsbeheer Zeeland

COLOFON

NR. 1 | VOORJAAR – 2024 | LANDSCHAPSBEHEER ZEELAND JAARGANG 38 | ISSN NUMMER 2589-8159

Een uitgave van Stichting Landschapsbeheer Zeeland (SLZ). SLZ zet zich in om samen te werken aan het landschap van Zeeland door het behoud, beheer en aanleg van landschapselementen. SLZ wordt financieel gesteund door de Provincie Zeeland en de Postcode Loterij.

Redactie:

De redactie bestaat uit Luciën Calle, Sandra Dobbelaar, Marieke de Groot en Paulien van 't Westeinde.

Foto omslag: authentiek erf in de Eendragtspolder bij Zaamslag

Foto inzet: amplex (paargreep) gewone pad
Foto's Sandra Dobbelaar.

Opmaak en druk:

Drukkerij Zoetewij, Yerseke – Oplage 1550 ex.

Abonnement

Wilt u ons steunen? Dat kan al voor €15 per jaar, als dank krijgt u drie edities per jaar van dit tijdschrift. Bel naar SLZ of geef dit direct door via www.landschapsbeheerzeeland.nl/tijdschrift

Giften, schenkingen of legaten

Wilt u een financiële bijdrage leveren aan het beheer

en behoud van het prachtige cultuurlandschap van Zeeland? Wij zijn erg dankbaar voor iedere bijdrage! Wilt u met uw gift een specifiek doel steunen, neem dan contact op met SLZ. SLZ is een erkende goede doelen organisatie en heeft de ANBI-status.

Advertenties:

Ook uw advertentie in dit blad? Bel SLZ voor de mogelijkheden of kijk op www.landschapsbeheerzeeland.nl/tijdschrift

Redactie- en bezoekadres:

Klein Frankrijk 1
4461 ZN Goes
Tel. 0113-230936
Mail: info@landschapsbeheerzeeland.nl
Website: www.landschapsbeheerzeeland.nl
Banknummer: IBAN NL93RABO 0380 5172 56

Op deze uitgave zijn ons privacy statement en algemene voorwaarden van toepassing; deze zijn te vinden op de website van SLZ. Dit blad is gedrukt op chloorvrij gebleekt papier afkomstig uit verantwoord beheerde bossen en wordt verstuurd in een biologisch afbreekbaar folie.

SLZ wordt financieel gesteund door de Nationale Postcode Loterij en Provincie Zeeland.

Voortplantingsbiotoop Kamsalamander

Larve kamsalamander met zwarte vlekken op de staartzoom en een dun uiteinde van de staart.

Foto: Sandra Dobbelaar

Inhoud

- Is er een toekomst voor oude Zeeuwse erven? 4
- Nieuwe vrijwilligers nodig voor het kerkuilenwerk op Walcheren 8
- Wijnand wint de Martine Vonk prijs 11
- Stinsenplanten in Zeeland 12
- De verplichte ruilverkavelingen en herinrichtingen in Zeeland 15
- Een oude boom is nooit “versleten” 18
- Poelen voor amfibieën | Geduld en inspanning loont 26
- Afscheid Joan van der Velden als directeur SLZ 31
- Kort Nieuws 33
- Vrijwilliger aan het woord 35
- Agenda 36

Is er een toekomst voor oude Zeeuwse erven?

Door: Sam Janse

Een groen-blauw, zelfvoorzienend eiland - Boerderij Dies Diem Docet, 's-Heer Arendskerke, eind 19e eeuw. Bron: ZB Beeldbank, recordnummer 23439

Door heel Zeeland kom je ze tegen: die “groene eilandjes” in de weidse polders. Welke rol kunnen deze typische, oude boerenerven spelen in de 21e eeuw? We laten onze gedachten even de vrije loop.

Zeeland heeft meer dan 3400 erven. Er zijn niet veel oude Zeeuwse erven meer die helemaal compleet en authentiek zijn, maar op veel erven zijn nog steeds die kenmerken te vinden die ze typisch Zeeuws maken.

Op een erf had vroeger alles een functie. Rondom het woonhuis trof je alles aan wat te maken had met de huishouding: de bakkeet, moestuin, waterputten, bleek (grasveld om witte was te bleken), hoogstamboomgaard met het jongvee en de

siertuin. Rondom de grote boerenschuur stonden onder andere de wagenschuur, het varkenshok, de veedrinkput(ten), mestvaalt en knotbomen voor het geriefhout. Windsingels, heggen en hagen zorgden voor afscheiding en inkadering. Hoe groot of hoe klein ook, het erf was een zelfvoorzienende eenheid, een lokaal centrum van bedrijvigheid en, met hun ruimtelijke diversiteit, een ecologische hotspot.

*Oude regenbak in Nisse weer in gebruik.
Foto: Sandra Dobbelaar*

Vanaf het begin van de 20e eeuw, en vooral sinds WO II, is het boeren-erf drastisch veranderd. Gemengde bedrijven maakten plaats voor grootschalige teelt van enkele hoofdgewassen. Kalende en strakke akkers, weilanden en erven werden steeds minder geschikt voor een groot aantal inheemse planten- en diersoorten van het boerenland. Levensmiddelen werden ingekocht en er kwamen elektriciteit en leidingwater. Mechanisatie verving dier- en menskracht, (bij)gebouwtjes en kleine elementen verloren hun functie en verdwenen. De ooit trotse boerschuren voldeden niet meer en werden vervuild voor boerenloodsen. Wat er nog staat is vaak zodanig verwaarloosd dat de een na de andere omvalt.

Bij oude boerderijen speelt hetzelfde als bij kerkgebouwen: leegstand neemt toe en zal naar verwachting versneld doorzetten. De landbouwsector vergrijsst en veel boeren vinden geen opvolger. Voor een jonge beginnende jonge boer is overname sowieso vaak geen optie. Langdurige leegstand is het doodsvonniss voor een gebouw. Natuurlijk zijn er kopers met diepe zakken en ambitieuze herbestemmingsprojecten waardoor gebouwen tenminste blijven bestaan. Maar, krijgt een historische boerderij (of de boerenschuur) eenmaal een woon- of recreatiefunctie, dan gaat er vaak veel verloren: naast authenticiteit ook toege-

lijkheid en lokale, maatschappelijke inbedding. Alles omtoveren in villa's en appartementen is niet wenselijk. Idealiter behoudt een historische boerderij haar agrarische functie.

We zitten nu in een nieuwe transitie die mogelijk een nog grotere stempel op het boerenland zal drukken. De aloude thema's water, energie, voedselvoorziening en sociale ongelijkheid zijn terug van weggeweest, tegen een achtergrond van klimaatverandering en biodiversiteitsverlies. Hoe je ook denkt over de toekomst van het platteland, je kunt wel aanvoelen dat daar weer veel gaat veranderen. Als je een hart hebt voor het Zeeuwse boeren-erfgoed moet je je afvragen: zijn er kansen om oude boerderijen nieuw leven in te blazen?

Erf familie Remeijn Burghsluis.

Foto: Ewoud Voogd

Niemand kan met zekerheid zeggen wat de toekomst van de landbouw is, maar enkele contouren tekenen zich af. Het is waarschijnlijk dat grootschalige landbouw blijft bestaan op de betere

arealen, waarbij wordt ingezet op vergaande automatisering voor precisie en efficiëntie. Maar ook komt er steeds meer ruimte voor kleinschalige, meer natuurinclusieve en coöperatieve landbouwinitiatieven. Denk aan de herenboerenbeweging of deelboerderijen. Juist die passen prima op een historisch erf. Dat klinkt misschien naïef maar bedenk: oude erven zijn al ingesteld op multifunctionaliteit, wat helpt bij het rondkrijgen van een moderne business-case. De praktische zonering van het erf leent zich prima voor permacultuur. Het lange-termijn- en (noodzakelijk) circulair denken van de Zeeuwen van weleer bieden inspiratie: de spreekwoordelijke zuinigheid betekende in de eerste plaats behoud en hergebruik van wat er al was. De instandhouding van oude gebouwen, met al hun "onvolkomenheden", en een diverse, inheemse erfbeplanting zijn een welkome

steun in de rug voor bedreigde vogels, zoogdieren, planten, amfibieën enzovoorts. Een mooi uithangbord voor een natuur-inclusief bedrijf.

Natte, warme winters; droge, hete zomers; allerlei weersextremen en toenemende verzilting. Dat is de nieuwe werkelijkheid. Als we de natuur- en erfgoedwaarden, en liefst ook de agrarische functie, van oude erven zoveel mogelijk in stand willen houden moeten we rekening houden met een aantal ontwikkelingen. Zo zullen we te maken krijgen met nieuwe teelten die beter gedijen onder de nieuwe omstandigheden. Oude graanrassen als spelt, rogge en haver vragen minder en zijn veel robuuster -en gezonder!- dan tarwe. De aardappel, ui en suikerbiet krijgen het door verzilting, klimaat en marktwerking steeds moeilijker. Wie weet moeten die het veld ruimen, net zoals ze de plaats van

Authentieke woning en schuur bij Rilland. Foto: Tonnie Outermans.

tarwe inkomsten aan het einde van de 19e eeuw.

Door het veranderend klimaat krijgt ook de commerciële fruitteelt in het algemeen het moeilijker. Naast extreme weersomstandigheden valt te denken aan nieuwe ziekten en plagen en effecten op de natuurlijke bestuiving door kelderende insectenpopulaties en verschuivingen in de fenologie (de “timing” of afstemming van biologische processen). Ook hier komt meer diversificatie. De Zeeuwse druiventeelt is een bekende pionier, maar andere fruit- (en noten)soorten zullen volgen.

De instandhouding van oude graanrassen, zaadvaste groenten en (hoogstam)fruitrassen is nu nog niet rendabel maar biedt toekomstige verdelingsopties om beter in te spelen op het veranderend klimaat dus daar zal meer steun voor komen. Ook hierin kunnen kleinschalige, gemengde bedrijven een rol in spelen.

Tenslotte zijn er de mogelijkheden voor zoetwaterwinning: oude erven liggen meestal op plekken met goed grondwater en zijn al ingericht op waterzelfvoorzienendheid. Grote daken vangen veel water en energie. Wat klimaatadaptatie betreft kan als tegenhanger van het hitte-eilandeffect misschien het “groene-eilandeffect” als model dienen.

Oude Rijksweg 's-Heer Arendskerke. Foto: SLZ

*Oprijlaan naar erf aan de Doordijk.
Foto: Sandra Dobbelaar*

*Toegangshek bij oude hoeve Driewegen.
Foto: Sandra Dobbelaar*

Zo bekeken zou de instandhouding van agrarisch erfgoed prima kunnen meeliften op de aandacht en geldstromen rondom klimaat en natuur. Dit vraagt ruimdenkendheid bij overheden, maar bijvoorbeeld ook bij krediet- en hypotheekverstreckers en de makelaardij.

Nieuwe vrijwilligers nodig voor het kerkuilenwerk op Walcheren

Door: Nettie Wilderom, medewerker SLZ

Kerkuilen in de nestkast. Foto: Rens Joziasse

Kerkuilen zijn prachtige vogels. We houden van ze om hun schoonheid en vermeende wijsheid, maar ook omdat het uitstekende muizenbestrijders zijn. Toen natuurliefhebbers merkten dat hun aantal begon af te nemen, waren er gelukkig mensen die ervoor zorgden dat er weer meer nestgelegenheden kwamen. Al meer dan 30 jaar nu plaatsen vrijwilligers in heel Nederland kerkuilnestkasten in boerenschuren. En met resultaat: de uilen maakten gretig gebruik van die nestkasten. Er is gelukkig door de jaren heen een licht stijgende lijn in het aantal broedgevallen. Echter, die vrijwilligers van het eerste uur, raken op leeftijd! Je hoeft niet

persé jong, fit en super vitaal zijn voor dit werk, je moet je vooral betrokken voelen bij de kerkuil. Dus er is nieuwe aanwas nodig. Op een mooie middag in januari spreek ik hier over met Rens Joziasse, de coördinator van de kerkuilenwerkgroep op Walcheren.

Rens werd in zijn jonge jaren attent gemaakt op het kerkuilenwerk door een buurman die kerkuilnestkasten controleerde en was toen al enthousiast geraakt. Rond 2018 was Rens op zoek naar een nieuwe invulling van zijn vrije tijd en rolde toen zo het kerkuilenwerk in. In 2019 werd hij werkgroep-coördinator voor Walcheren. Hij onderhoudt de contacten met de

andere Walcherse vrijwilligers, die allemaal in tweetallen hun eigen deelgebied hebben met kerkuilnestkasten. En Rens heeft ook zijn eigen gebied. Wat doen die vrijwilligers zoal? Rens vertelt: "Bij elkaar zijn er op Walcheren zo'n 65 adressen waarvan de vrijwilligers ieder jaar informatie verzamelen over het broedsucces. Op al deze adressen hangen nestkasten. Er zijn nog meer kerkuilnestkasten her en der op Walcheren, maar als daar meer dan 5 jaar geen kerkuilen broeden, worden ze niet meer systematisch gecontroleerd. Eigenaren kunnen het natuurlijk ook altijd nog zelf melden, mochten ze weer uilen waarnemen."

Rens Joziasse. Foto: Rens Joziasse

In die 65 nestkasten die de laatste jaren wél bewoond werden, zijn er jaarlijks ongeveer 40 broedgevallen. "Het broedsucces is erg afhankelijk van de muizenstand," vertelt Rens. "Bij veel voedselaanbod leggen de uilen meer

eieren en maken ze zelfs later in het jaar vaak nog een tweede nest. Maar gemiddeld leggen ze 5 eieren per nest, worden er 3 jongen groot en overleven er 1 á 2 de eerstvolgende winter. Tja, je maakt helaas ook wel eens drama's mee."

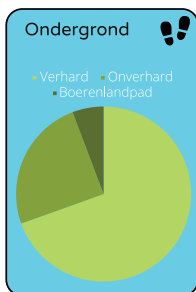
In de winter helpen vrijwilligers ook om een deel van de nestkasten schoon te maken. Na een jaar of 4 zit de nestkast namelijk zo vol met braakballen dat er op den duur te weinig plek om te broeden is. En af en toe is er een aanvraag voor een nieuwe nestkast. De kerkuilenwerkgroep kijkt dan of de plek geschikt is en of deze daar in een behoefte voorziet. Ook lichten ze de eigenaar voor over wat hij kan verwachten. Een door uilen bewoonde nestkast geeft uitwerpselen in je schuur, tenzij de kast zo geplaatst wordt dat de uilen niet door de schuur kunnen vliegen. En wat men ook moet weten is dat als er eenmaal een uil broedt, je de kast niet meer weer weg mag halen; de kerkuil is immers een wettelijk beschermde vogel. Wanneer de eigenaar dan nog steeds een kast wil en de plek geschikt is, dan kan de uilenwerkgroep een nestkast leveren én plaatsen.

De meeste eigenaren zijn erg blij met kerkuilen op hun erf. De vrijwilligers zijn dan ook welkom om het aantal jongen te tellen. "We vinden het heel belangrijk de vogels zo min mogelijk te verstoren" vertelt Rens. "Dus we kijken alleen even voorzichtig in de kast, we

raken de uilen niet aan, dus we meten, wegen en ringen ze niet." In sommige gevallen is het openen van de nestkast niet eens nodig omdat ze voorzien zijn van een webcam. Het wel en wee in de kast kan dan gevolgd worden vanaf het telefoon- of computerscherm. De vrijwilligers komen ook in actie als er een probleem is. Bijvoorbeeld als er een jonge uil op de vloer van de schuur gevonden wordt. "Je bent ook een vraagbaak voor de eigenaren" zegt Rens. "Ik koppel daarom de nieuwe mensen aan ervaren vrijwilligers". Bovendien kunnen vrijwilligers ook op hem terugvallen bij problemen. Verder

hoort bij dit vrijwilligerswerk dat je na afloop van het broedseizoen de resultaten invult in een database-programma. En sommige vrijwilligers doen ook mee aan de jaarlijkse 'timmerdag', om nieuwe nestkasten te maken. Lijkt het je leuk het broedsucces van de kerkuil van dichtbij mee te maken? En wil je je graag inzetten om gegevens te verzamelen en de uilen en hun gastheren te helpen? Meld je dan aan als kerkuil-vrijwilliger bij SLZ via een email naar info@landschapsbeheerzeeland.nl. Wij zorgen dan dat er contact met je opgenomen wordt.

Wandelnetwerkzeeland.nl

Door: Marieke de Groot

Wijnand wint de Martine Vonk prijs

Door: Pieter Voets

Op 21 oktober 2023 heeft collega Wijnand Lammers de Martine Vonkprijs ontvangen. Deze prijs is genoemd naar Martine Vonk die in 2019 op 45 jarige leeftijd overleed en zich vanuit haar christelijke geloof inzette voor zorg voor de schepping. De prijs is een aanmoedigingsprijs voor organisaties of individuen die zich daar ook voor inzetten. Dat is wat Wijnand doet op (voormalig) Schor Alteklein.

Het is al een behoorlijk aantal jaar geleden dat Wijnand SLZ benaderde voor beheer van Schor Alteklein. Hij was al een aantal jaar aan het monitoren op dit (voormalig) schor en kwam daarbij veel bijzondere soorten tegen. Alleen namen struiken en bomen het gebied langzaam over door het ontbreken van beheer, waardoor soorten dreigden te verdwijnen. Daarom vroeg Wijnand of

Schor Alteklein. Foto: SLZ

Uitreiking award.

Foto: Vincent Riemersma - Tearfund

SLZ kon helpen bij het beheer en zo is SLZ dit project gaan ondersteunen. Onder leiding van Wijnand werd het maaiwerk door SLZ medewerkers opgepakt en met vrijwilligers van de A Rocha werkgroep en Natuurvereniging Tholen werd het afharken van het maaisel uitgevoerd. Al snel leidde het beheer tot een positieve ontwikkeling en een toename van aantallen en soorten. De ontwikkeling wordt ook weer nauwgezet gevolgd door Wijnand.

“Er bloeien wel 2.000 wilde orchideeën. Van de 3 soorten orchideeën staat er zelfs 1 op de rode lijst!”, aldus Wijnand Kortom door Wijnand zijn enthousiasme en vasthoudendheid heeft dit gebiedje zich ontwikkeld tot een waardevol stukje groen wat ons nog een klein beetje aan het paradijs doet denken. Niet meer dan terecht dat onze collega met deze prijs, een kunstwerk van Gerdien van Delft, naar huis is gegaan.

In ons volgende tijdschrift zal Wijnand meer vertellen over de ontwikkeling van het gebied.

Stinsenplanten in Zeeland

Door: Wijnand Lammers

Binnen de Zeeuwse vegetaties nemen stinsenplanten een geheel eigen plaats in. Wat zijn stinsenplanten, wat zijn hun gemeenschappelijke kenmerken, waar komen ze vandaan en waar zijn ze momenteel te vinden? Wat is hun belang voor natuur en cultuurhistorie?

Wat is een stins?

Eerst dat aparte woord 'stins'. Een Stinsenplant is een plant die vaak voorkomt in de nabijheid van kastelen, kloostertuinen en andere historische sites en zich in die omgeving ook lange tijd heeft weten te handhaven (bron: Ecopedia). Een 'stins' is een Friese benaming van na het jaar 1400 voor een stenen huis, een soort versterkte adellijke hofstede of boerderij, met inbegrip van de omliggende tuin. Het Friese land lag er vroeger mee bezaaid. Veel daarvan zijn inmiddels verdwenen. Door de eigenaren werden er plantensoorten uit andere streken naar toe gebracht, om daar te worden aangeplant. Vanuit de genoemde versterkte hofstedes hebben stinsenplanten hun weg gevonden naar buitenplaatsen, kerkhoven, oude stadswallen en dergelijke. In Zeeland zijn in de 17e en 18e eeuw meerdere buitenplaatsen aangelegd. Denk aan Slot Haamstede op Schouwen, Landlust bij Heinkenszand en de Manteling op Walcheren. Het was in die tijd niet bijzonder dat welgestelden in huis

Kievitsbloem-Fritillaria meleagris.

Foto: Lucien Calle

en tuin verzamelingen aanlegden van planten en dieren om daarmee hun aanzien te verhogen. Zo werden ook tal van plantensoorten samengebracht, die na het wegvallen van het intensieve onderhoud van deze buitenplaatsen gedurende de 19e eeuw, zich gingen verspreiden.

Wat is een stinsenplant?

De stinsenplanten vormen een heterogene groep. Vaak gaat het om bol- en knolgewassen die in het voorjaar bloeien, maar zomerbloeiende vaste planten met wortelstokken of met een andere groeiwijze kunnen er ook onder vallen. Daar zijn verschillende soorten bij, die oorspronkelijk niet inheems zijn. Ze werden aangevoerd als sierplant, maar daarnaast ook vanwege hun (vermeende) geneeskrachtige werking. Denk daarbij aan soorten als Breed longkruid en Holwortel. De meeste soor-

ten werden aangeplant als ondergroei van bossen en struwelen. Bodemverbetering werd hierbij vaak toegepast. De bosgrond werd omgewerkt en niet zelden vermengd met puin van vroegere bouwwerken. Dat leidde tot een verhoging van het kalkgehalte. Hiermee ontstond een specifiek bosmilieu: loofbos op een omgewerkte, kalkrijke humeuze bodem, vermengd met gesteente. Dit lijkt sprekend op de omstandigheden waar veel van deze soorten van nature voorkomen: loofbossen in (midden) Europese gebergten, waar aan de voet van de hellingen de bodem bestaat uit naar beneden gespoelde grond, vermengd met humus en rotsdeeltjes, het zgn. 'colluvium'. Wie wel eens in Zuid-Limburg komt, kan daar zien hoe op dergelijke plekken Daslook massaal kan voorkomen, een soort die geregeld in stinsen te zien is. Lang niet alle stinsenplanten zijn uitgesproken bosplanten; verscheidene soorten komen ook in gazons en andere graslanden voor, zoals Gewoon sneeuwkllokje en Oosterse sterhyacinth.

Betekenis

Stinsenplanten voegen iets wezenlijks toe aan de Zeeuwse flora. Met hun veelal vroege en uitbundige bloei zijn ze een belangrijke voedselbron voor de eerste insecten en brengen ze kleur in de nog kale bossen. Veel mensen genieten hiervan. Daarnaast zijn ze historisch van betekenis vanwege hun

binding aan historische buitenplaatsen en de daaraan gekoppelde cultuur.

Kenmerkende soorten

Tot slot bekijken we een paar stinsenplanten die in Zeeland talrijk kunnen voorkomen. De Bostulp, afkomstig uit Italië en de westelijke Alpen, is een soort die plaatselijk veel voorkomt op Walcheren en het westen van Zeeuws-Vlaanderen. Zij bloeit in april met gele bloemen.

Ook de Stengelloze sleutelbloem (in Zeeland 'Bakkruudje') is plaatselijk veelvuldig aan te treffen. Zij is met name talrijk in de binnenduïnbossen en buitenplaatsen van Walcheren, maar is ook aan te treffen op oude begraafplaatsen op Schouwen-Duiveland. Deze soort is oorspronkelijk inheems, maar er zijn tal van kweekvormen te vinden met afwijkende bloemkleuren. In deze tijd van het jaar zijn er veel stinsenplanten in bloei te zien. Ga er op uit voor een overweldigende lentebelevens!

Stengelloze sleutelbloem - Primula vulgaris
Foto: Lucien Calle

**VORMGEVERS VAN
UW BUITENRUIMTE**

**ruimte
& groen**
Tuin- en Landschapsarchitectuur

OORSPRONKELIJK ZOUT
ZEEUWSCHE ZOUTE
UIT DE OOSTERSCHELDE

MEER WETEN OVER ONS AMBACHT?
ZEEUWSCHEZOUTE.NL

Uw tuin in goede handen!

Uw tuin hoort een plek te zijn waar u zich thuis voelt. Ik help u graag die plek mooi te maken en mooi te houden.

Nijssse Inrichting, Beheer en Onderhoud
's-Gravenpolder
T: 06 10 01 23 43
E: info@nibo-ht.nl

NIBO
Huis en Tuin

**PLANTPLANNEN?
WIJ ADVISEREN U GRAAG**

Ook HET adres in Zeeland voor walnoten- en sierbomen, bos- en haagplantsoen, hazelnootplanten, etc

www.walnoten.nl

s-Heer Abrskerke

**Uit
Zeeland
haal je
energie**

deltaenergie.nl/puurzeeuws

Van de Velde
GROENVERZORGING

Zuidweg 18B
4316 LB Zonnemaire
Telefoon 0111 402173
www.velde-groenverzorging.nl
info@velde-groenverzorging.nl

De verplichte ruilverkavelingen en herinrichtingen in Zeeland

Door: Joao van der Velden, directeur SLZ

De inrichting van het landelijk gebied wordt voor een belangrijk deel bepaald door de eigendomssituatie van landbouwpercelen en deze verandert continue door verkopen, overdracht aan opvolgers en kavelruilen. De overdracht aan opvolgers is een proces wat plaatsvindt na iedere generatie (gemiddeld 30 jaar) waarbij vaak een perceelverkleining plaatsvindt. In de visie van schaalvergroting voor de landbouw heeft de overheid vanaf 1924 een wettelijke regeling voor ruilverkaveling ingezet met als doel het opnieuw indelen van landbouwpercelen om zo per eigenaar zoveel mogelijk aaneengesloten land te krijgen. In de hierop volgende ruilverkavelingswetten kregen eerst de eigenaren stemrecht om voor of tegen een ruilverkaveling te stemmen (1938) en later ook pachters (1975). Vanaf 1985 werd ruilverkaveling ook breder ingezet dan voor enkel landbouwdoeleinden en werden ook andere beleidsdoelen zoals water en natuur meegenomen. Na 1999 zijn in Zeeland geen wettelijke ruilverkavelingen opgestart. Vanaf 1975 ontstonden wel regelingen voor vrijwillige zelfstandige kavelruil waarbij bepaalde kosten gesubsidieerd kon-

den worden en op dit moment is het 'Kavelruilbureau Zeeland' actief met het faciliteren van vrijwillige zelfstandige kavelruilen.

Jaar	Aantal agrarische bedrijven in Zeeland	Gemiddeld grondoppervlak bedrijf (ha)
1945	12.400	8
2000	4.200	30
2020	2.800	43

Tabel 1: Agrarische bedrijven in Zeeland

De verplichte ruilverkavelingen en herinrichtingen in Zeeland

In 1945 had Zeeland 12.400 agrarische bedrijven met gemiddeld 8 ha aan grond, verspreid over gemiddeld 4,8 percelen. In 2000 had Zeeland 4.200 agrarische bedrijven met gemiddeld 30 ha aan grond en het aantal bedrijven blijft afnemen (zie tabel 1). In de periode tussen 1960 en 2009 hebben verplichte ruilverkavelingen en herinrichting een groot effect gehad op de eigendomssituatie; in deze periode is 26.604 ha geruild (zie tabel 2). Met een landoppervlakte in Zeeland van circa 120.000 ha is, in de periode 1960-2009,

circa 22% van het grondoppervlak met de verplichte ruilverkavelingen en herinrichtingen geruild. Hierbij zijn nog niet meegenomen de vrijwillige landinrichtingsprojecten (zoals bij Ponte, Reuzenhoek-Zaamslag en Inkel) en de vrijwillige zelfstandige kavelruilen (zoals nu nog steeds lopen via het kavelruilbureau Zeeland). De verplichte ruilverkavelingen en herinrichtingen spelen daarom een grote rol in het huidige landschap van Zeeland.

Affiche Cultuurhistorische Dienst (voormalige uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van LNV) om ruilverkaveling te promoten.

Effecten op het landschap

Met de schaalvergroting verdween een deel van het karakteristieke landschap van Zeeland zoals kronkelige dijkjes, kleine percelen die werden begrenst met meidoornhagen en het grillige verloop van kreken en andere waterlopen. Wel zie je dat natuur en landschap een steeds grotere rol ging spelen bij het plan van toedeling. Zo is in de ruilverkaveling Schouwen-oost een groot deel van 'Plan Tureluur' uitgevoerd. Bij de ruilverkavelingen werden vaak nieuwe boerderijen bij de landbouwpercelen gebouwd met hieromheen erfplanting en verdwenen boerderijen steeds meer uit de dorpen. Op enkele locaties

bleef 'slechte' grond voor agrarische toepassing over, die je nu nog steeds in het landschap terugziet als 'ruilverkavelingsbosjes'. Enkele voorbeelden van deze bosjes zijn het Poelbos bij Goes en de ruilverkavelingsbosjes bij Zuiddorpe en Koewacht. In streken waar geen verplichte verkavelingen of herinrichtingen plaatsvonden bleef het kleinschalige en vaak holle bollige landschap bewaard zoals in de omgeving van Nisse.

Kleinschalige en holle bollige landschap in de omgeving van Nisse. Foto: SLZ

Voorbeeld van de uitvoering van een herinrichting. Foto: Dienst Landelijk Gebied.

Inrichting van Plan Tureluur als onderdeel van de herinrichting Schouwen-West. Foto: Dienst Landelijk Gebied.

Start	Plan van Toedeling	Project	Type	Opp. Plan-gebied (ha)	Geruild opp. (ha)
1960	1981	Kieldrecht	RVK	3780	2050
1964	1985	Kapelle-Wemeldinge	RVK	3530	1800
1965	1980	De Poel-Heinkenszand	HER	5100	3760
1977	1991	Yerseke-Moer	RVK	1320	450
1978	1986	Wolphaartsdijk	RVK	790	250
1982	2005	Walcheren	RVK	14400	4570
1984	1989	Nijs- en Hooglandpolder	RVK	770	201
1990	1993	Sluis-Oostburg	RAK	3030	1400
1991	1994	Breskens-Zuidzande	RAK	2570	860
1992	1995	Schoondijke	RAK	2850	1200
1992	1995	Sint Philipsland	RAK	1895	650
1992	1996	Axelse Sassing	RAK	2140	710
1992	2009	Schouwen-Oost	HER	6230	1082
1993	1998	Sint Annaland	RAK	3150	540
1994	2000	Stavenisse	RAK	2700	415
1996	2001	Ijzendijke-Hoofdplaat	RAK	2810	930
1996	2003	Axel	RAK	2390	690
1997	2004	Poortvliet	RAK	2945	950
1997	2008	Borssele	API	1945	1801
1997	2009	Schouwen-West	HER	4420	835
1998	2007	Hoek	HAK	3130	580
1999	2006	Oud-Vossemeer	RAK	2740	880
1960	2009	Zeeland		74635	26604

Tabel 2: Verplichte ruilverkavelingen en herinrichtingen in Zeeland. Legenda bij type: RVK=reguliere verkaveling; RAK=ruilverkaveling met administratief karakter; HER=reguliere herinrichting; HAK= herinrichting met administratief karakter; API=Aanpassingsinrichting. (Bron **Landwerk** 2015(2): 5-9)

Een oude boom is nooit “versleten”

Door: Lucien Calle

Oude schietwilg Lettenburg. Foto: Lucien Calle

Je hoort het in Zeeland zo vaak zeggen, “die boom is versleten, we gaan hem omzagen”. Of erger nog, als je te laat komt: “die boom was versleten, we hebben hem opgeruimd...”. De denkwijze stamt uit een tijd dat bomen nog voornamelijk als economisch benutbaar werden gezien. Tegenwoordig worden er terecht veel meer waarden aan bomen toegekend, zoals visueel-landschappelijk, ecologisch, temperatuurregulatie ed. Daarbij is het ook een misverstand dat oude bomen niet lang meer te leven hebben. Wanneer allerlei grotere takken uit de kroon gaan breken wordt al snel gedacht dat de boom stervende is. Heel vaak betreft het echter een overgangsstadium. De stam van de

monumentale boom kan de zware kroon niet goed meer dragen. De breuk van al die takken is een overgang naar het zogenaamde veteranastadium. De boom krijgt een veel kleinere “secundaire” kroon en kan in sommige gevallen zelfs nog wel een paar honderd jaar mee.

Dat juist die oude knoerten op hun top zitten van hun ecologische prestaties, is al helemaal niet bekend. Veteranabomen zijn heel rijk aan microbiotoopjes: veel dood hout, holten in allerlei formaten, stukjes loshangende schors, waar dieren als vogels en vleermuizen een schuilplek vinden. Talloze ongewervelden, korstmossen en zwammen hebben er een leefplek.

Schietwilg Lettenburg

Aan de Lettenburgseweg zuidelijk van Hengstdijk staat een omvangrijke en oude schietwilg. De omtrek is ruim vijf meter en de boom is naar schatting al iets van 100 jaar oud. Duidelijk is dat deze oude knoert op zijn retour is. Op de stam groeien op diverse (25!) plekken de parasitaire zwavelzwam. Deze soort veroorzaakt houtrot. Een zware gesteltak is al uitgescheurd. In de kroon zijn op flinke hoogte ook al forse takken gebroken. Daarbij hangen zware takken boven de rijweg, waarmee er een risico op vallend hout is. Einde verhaal zou je denken. Zoals de situatie nu is, is de boom niet te handhaven. Maar zou het te overwegen zijn om de boom in plaats van te vellen helemaal terug te snoeien tot op de aanzetten van de zware gesteltakken? Het wordt dan een reusachtige knotboom, die weer kan uitlopen. Daarmee is alle gevaar geweken en kan de boom als ecologisch monument nog flink wat jaartjes verder. Er is dan de eerste jaren geen gevaar meer. Het is lastig in te schatten hoe lang de gesnoeide boom dan nog zal leven. Naar verwachting toch nog wel minimaal tien jaar en mogelijk ook nog wel het dubbele. Omzagen en opruimen is de makkelijkste oplossing. Maar de eigenaar van deze boom, Waterschap Scheldestromen, kiest hier toch voor behoud en dat is een compliment waard. De boom zal voorzichtig worden gesnoeid.

Succesvolle acties

Zo zijn er in het verleden in Zeeland veel vaker acties geweest om “versleten bomen” te behouden. Denk aan de Paardenkastanje in de Zomerstraat te Hulst waarvoor ruim 30 jaar geleden succesvol een kapvergunning is bestreden. Nog steeds staat de boom fraai te pronken. Denk aan de enorme zome-reik bij Zaamslagveer die tijdens een zware storm omgeblazen werd. Er moesten zelfs twee kranen aan te pas komen om de boom weer terug recht-op te zetten. De oude eik werd wat teruggesnoeid en de eerste jaren nadien met touwen op zijn plek gehouden. Nu is deze knoert weer stabiel en kan mogelijk nog wel een eeuw mee. Bijzonder is ook de oude beeldbepalende beuk in de van de Spiegelstraat in Goes. De stam lag helemaal open en was begroeid met parasitaire tonder-zwammen. De boom zou heel instabiel en gevaarlijk zijn. Een kapvergunning was aangevraagd, een afscheidsgedicht gemaakt. Het bezwaar kwam maar net op tijd en nu 18 jaar na dato staat de boom er nog precies zo bij.

Oude beuk in de van de Spiegelstraat Goes.

Foto: Lucien Calle

**Routen netwerk
Zeeland**

A.C. RIJKEN EN ZONEN V.O.F.

**Meubelmakerij
Restauratie- en Aannemingsbedrijf**

Middelburgsestraat 60b en c
4371 ET Koudekerke
Tel: 0118 552400

WWW.ACRIJKEN.NL

MARKUSSE B.V.
's-HEER ABTSKERKE

www.markussebv.nl

Specialiseerd in:

BOSBOUW, LOON-, GROND-, CULTUURTECHNISCH- & STRAATWERK

Linsjweg 3 | 4444 AL 's-Heer Abtskerke | t: 0113-311363 | email: info@markussebv.nl

uw grafische
duizendpoot

**Drukkerij Zoetewij
Yerseke**

veel meer dan alleen drukwerk
0113 571404 - info@dzy.nl
www.dzy.nl

**Floris
OVERES**
BOOMVERZORGING

***Bomen verdienen het met zorg
behandeld te worden. Dát is ons vak!***

Ter Hoogestraat 36 - 4335 EP Middelburg
Vast: 0118-851958 - Mobiel: 06-14414836

info@florisoveres.nl
www.florisoveres.nl

TWISTVLIET

L A N D G O E D

- * SFEERVOLLE LOCATIE VOOR FAMILIEFEESTEN, BRUIJLOFTEN
- * PERSONEELSBIJENKOMSTEN MET OUTDOOR ACTIVITEITEN EN LUNCH OF DINER
- * TEAMBUILDINGSDAGEN MET TRAINERS MOGELIJK

VOOR INFORMATIE: WWW.TWISTVLIET.NL

MAIL: LANDGOED@TWISTVLIET.NL
Nico Mesu, tel. 0118-594757

Zo zijn er veel meer voorbeelden. De populieren aan de Braakmanlaan te Biervliet die lang geleden moesten worden geveld, het zijn nu de hoogste bomen van het dorp. Of de oeroude leilinden die op een oude boerderij aan de Smitschorre weg in de Kanaalzone voor de bouw van kassen hinderlijk in de weg stonden. Ze zijn voorzichtig uitgegraven, op een dieplader geplaatst en verhuisd naar de Zaamslagsedijk bij Zaamslagveer. Daar staan ze nu alweer een jaar of 20 heel fraai te zijn. Veel van dit soort oudjes zijn schilderachtig mooi. Ze geven het landschap

charme. Fotografen en dichters vinden er inspiratie. Je ogen kunnen gemakkelijk verdwalen in de vergankelijke wirwar aan grillige takken. Hoezo versleten? Natuurlijk zijn er ook dodelijke ziekten, maar als we fatsoenlijk met deze hoogbejaarden omgaan, kunnen veel van deze schitterende wezens ons met gemak overleven!

En zelfs als ze dood zijn hebben ze nog een belangrijke rol te spelen! De vaak volumineuze stammen vormen een flinke hap eten voor tal van insecten, paddenstoelen en alle soorten die daar weer afhankelijk van zijn.

Leilinden in januari 2024. Foto:: Lucien Calle

AGRARISCH NATUURBEHEER

Tekst en foto's Harm van Hoeve,
akkerbouwer

Ons erf in de winter

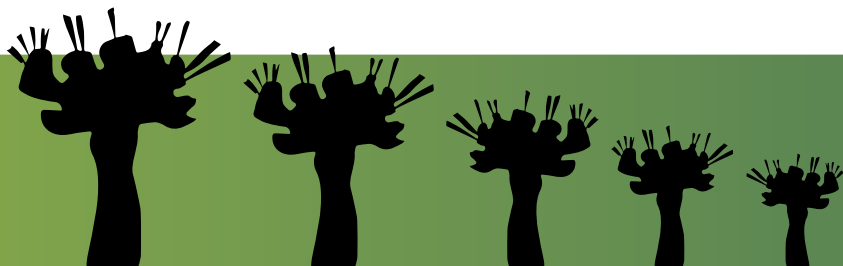
Mijn naam is Harm van Hoeve samen met mijn vrouw Mariska onze zoon Siebe (13) en onze tweelingdochters Fenna en Bente (11) wonen wij op boerderij "Pauwvliet" net buiten Zaamslag.

Het is een traditioneel akkerbouwbedrijf van ca. 55ha waarop ik granen, suikerbieten, kapucijners, bruine bonen, aardappelen en suikerbieten produceer. Van oudsher behoort "de Groote Dulper" ook bij onze boerderij, dit natuurlijke kreeklichaam verbindt de boezem van het achterland met de Otheense kreek, waardoor een groot

gedeelte van het overtollige regenwater van de omliggende polders afgevoerd wordt via het gemaal Othene naar de Westerschelde. Daarnaast ben ik actief agrarisch natuurbeheerder (ANLb) via het collectief poldernatuur Zeeland.

Flora blokjes / plukveldjes

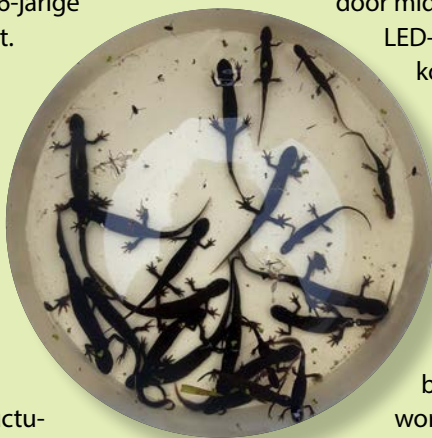
Ik beheer enkele meerjarige akker-randen, goed voor akkervogels zoals de patrijs en fazant. In de akkerranden komen ook veel nuttige insecten voor die mij kunnen helpen met de bestuiving van de gewassen, maar ook met de natuurlijke bestrijding van blad-luizen en trips die veel schade kunnen toebrengen in onze gewassen. Ook is er een vogelakker van bijna 2 hectare aangelegd waarop is gezaaid: het zogenaamd Partridge mengsel, enkele stukken gras, luzerne en graan wat niet geoogst wordt. Het graan en bepaalde kruiden van het Partridge mengsel dienen als wintervoedsel voor soorten als putter, keep, vink en groenling. e.a. is vastgelegd in een 6-jarige beheerovereenkomst.

Het beheer en zaai-zaadmengsels op deze eenheden is door het collectief in nauw overleg met ecologen van SLZ bepaald.

De meeste ANLb beheereenheden in Zeeland worden structureel gemonitord op de aanwezigheid van aanwezige doelsoor-

ten. Boeren zelf, maar ook vrijwilligers van de verschillende vogelwerk-groepen leggen minimaal 5x per jaar tellingen vast, soms gaan boer én vogelaar samen op pad! Vogelaar blij omdat hij niet op het fietspad moet blijven staan en de boer kijkt een stuk bewuster naar zijn beheereenheid. SLZ maakt hiervan in opdracht van het collectief jaarlijks een Zeeuwse beheer-monitoringrapportage. Ook wordt door mij al 5 jaar deelgenomen aan het BIMAG project van de vlinderstichting en LTO. Hierbij wordt om de 2 weken gelijktijdig op het erf, een gangbaar gewas en een akkerrand nachtvlindermetingen uitgevoerd door middel van zogenaamde

LED-emmers. Landelijk komen hierdoor veel gegevens beschikbaar uit het agrarisch gebied, een hele goede aanvulling op het al bestaande meet-net wat vooral in tuinen, parken en bossen uitgevoerd wordt.

Kamsalamanders

Populierenpijlstaart en rietvink.

Met mijn bedrijfsvoering probeer ik zoveel mogelijk rekening te houden met al wat leeft op en rond mijn percelen. Zo zaai ik enkele stukken graan iets dunner in, zodat er een opener gewas ontstaat wat gunstig is voor veldleuwerik, kwartel en andere boerenlandvogels. Door bewust 2 of 3 kleinere percelen te zaaien i.p.v. 1 groot perceel, ontstaat er meer variatie in het landschap en dat komt de biodiversiteit ten goede.

Vanaf 2010 heb ik gefaseerd NKG (niet kerende grondbewerking) ingevoerd op al mijn percelen.

Dit houdt in dat ik niet meer ploeg, dit is gunstig voor het bodemleven en draagkracht, daarnaast wordt er ook extra koolstof vastgelegd én verbetert de vochthuishouding van de grond aanzienlijk is mijn ervaring.

Structureel zaai ik enkele percelen groenbemester die wintergroen blijven en er liggen enkele stukken stoppel-

land onbewerkt in de winterperiode wat weer gunstig is voor meerdere soorten zoals de patrijs, watersnip, fazant, kramsvogels, reeën en hazen. Jaarlijks zaai ik enkele bloemplukveldjes waar fietsers en wandelaars gratis een bosje bloemen kunnen plukken. Vaak wordt er nog even een praatje gemaakt, een mooi moment om de mensen te wijzen op wat er wel allemaal goed gaat in de landbouw...

Wintertarwe wordt vaak al in oktober of november gezaaid maar gewassen zoals bruine bonen pas medio mei, hierdoor zijn er altijd enkele percelen die in het voorjaar lang onbewerkt blijven liggen. Vaak zie je op deze percelen de Kievit en scholekster hun nest maken, ik kan hier enorm van genieten in het voorjaar. Enkele avonden vooraf ben ik met de kinderen bezig om alle nesten te lokaliseren zodat ik de nestjes kan beschermen tijdens de werk-

zaamheden. Ook kom ik vaak jonge hazen tegen tijdens de voorjaarswerkzaamheden, je ziet duidelijk dat de beheerde akkerranden een positief effect hebben, zeker ook voor deze soort. Na een 'goed gesprek' probeer ik ze dan onder lichte dwang uit de gevarenzone te begeleiden...

Jonge haas in het voorjaar in het bonenland

salamanders en de verschillende erfvogels zoals de steenuil en groene specht. Daarnaast is er nog een ijsvogelwand gerealiiseerd aan de oever van de kreek samen met het waterschap.

De afgelopen jaren had ik regelmatig contact met SLZ, bijvoorbeeld via het project Stapstenen voor doelsoorten waarbij meerdere hoogstamfruitbomen en een Zeeuwse heg zijn aangeplant. Er is een tweede poel gegraven, gunstig voor de aanwezige kam-

Zoals u kunt lezen gaan voedselproductie en natuur hier heel goed samen. Het schenkt een stuk voldoening bij de uitvoering van de dagelijkse werkzaamheden. En dat is misschien wel het belangrijkste van allemaal!!

ijsvogelwand

Poelen voor amfibieën

Geduld en inspanning loont

Door: Sandra Dobbelaar, Stichting Landschapsbeheer Zeeland

Kleine watersalamanders. Foto: Sandra Dobbelaar

Mensen houden van amfibieën: grappige springers, snel, glibberig. Wat is een zomeravond zonder het romantische gekwaak? En wie raakt er niet gefascineerd door de schitterende gekleurde salamanders? Het is een boeiende groep dieren met een interessante levenswijze. In Zeeland komen 10 van de in totaal 16 Nederlandse soorten amfibieën voor.

Leefwijze

Als het winter is, houden amfibieën zich stil. Ze slapen in ruimtes waar het vochtig is en niet vriest, zoals kelders en putten.

Je vindt ze ook wel onder stapels stenen of hout en tijdens de wintertelling van vleermuizen in bunkers, worden regelmatig kikkers, padden en salamanders aangetroffen. Er zijn zelfs padden aangetroffen in holtes in knotbomen ruim een meter boven de grond!

In het voorjaar laten padden en kikkers hun roep horen om vrouwtjes te lokken voor de paring. Elke soort heeft zijn eigen karakteristieke geluid. Wie wel eens een koor van groene kikkers of rugstreep-padden heeft gehoord, zal dit nooit meer vergeten. Salamanders hebben een ander

paargedrag. Zij maken geen geluid. De mannetjes vertonen in het water een baltsgedrag, waarbij ze met het lichaam en hun gekleurde staart kronkelen en wapperen om de vrouwtjes te lokken. Het tijdstip waarop de voortplantingstijd begint verschilt per soort. De bruine kikker begint al eind maart, terwijl de rugstreeppad en groene kikkers meestal pas in mei beginnen. De voortplanting van amfibieën kan plaatsvinden in stilstaand water zoals sloten, drinkputten en vijvers. Niet alle wateren zijn echter geschikt. Het water moet schoon zijn, visvrij, met waterplanten en variatie in diepte en bezonning. Na het afzetten van de eitjes gaan de volwassen amfibieën weer aan land, waar ze de rest van het jaar blijven. Een goed landbiotoop is dus ook van groot belang. Een goede leefomgeving is kleinschalig, gevarieerd met veel structuur in de vegetatie zodat er voldoende beschutting en te eten is.

Bedreigingen en beheer

Door veranderingen in het landschap zijn veel voorplantingswateren en landbiotopen verdwenen, geïsoleerd komen te liggen of ongeschikt geraakt. De meeste soorten kikkers, padden en salamanders gaan in aantal achteruit. Daar komt watervervuiling en het uitzetten van soorten (en ziekten!) van elders uit Europa en de wereld en het oprukken van exoten die amfibieën op hun menu hebben staan, zoals de

zonnebaars en rivierkreeften nog eens bij. SLZ is al lang actief met praktisch beheer. Niet alleen poelen worden gegraven, maar ook de zomer- en winterverblijfplaatsen krijgen aandacht. Ondanks vele inspanningen en beschermde status gaat het in zijn algemeenheid met de aantallen amfibieën nog steeds niet beter. Op de locaties waar biotopen zijn verbeterd gelukkig vaak wel!

Monitoren en beschermen

Om amfibieën goed te kunnen beschermen, moeten we weten waar kwetsbare soorten voorkomen en of er verandering optreedt in hun aantallen. Veel vrijwilligers trekken er jaarlijks op uit om dit soort onderzoek te doen. Door heel de regio worden dan drinkputten afgezocht. Het kost soms wat moeite, maar het vinden van een eisnoer of het zien van een salamander is een schitterende beloning voor de inspanning. Sommige vrijwilligers komen al tientallen jaren op dezelfde locaties en kennen de bewoners goed.

Bruine kikker. Foto: Sandra Dobbelaar

Eigenaren kijken mee met de tellers en de tellers adviseren vaak over beheer van de poelen, de omgeving daarvan en soms zelfs over het hele erf. Vervolgens kunnen eigenaren daar weer mee aan de slag gaan. Een fijne manier van samenwerken, die van grote waarde is voor het landschap, het behoud van de elementen en de kwetsbare soorten die daarvan afhankelijk zijn. Met een groep eigenaren rondom Zaamslag wordt al ruim 20 jaar samengewerkt op deze manier. Oude poelen zijn opgeknapt, nieuwe aangelegd, bomen en struiken aangeplant. De erven liggen er als pareltjes bij dankzij de inspanning van de eigenaren. Wonen, werken, recreëren en

'leefgebied zijn voor kwetsbare soorten' gaan er hand in hand. Lang niet altijd worden inspanningen beloond. Naast 5 oude zijn de afgelopen jaren 7 nieuwe poelen aangelegd op deze erven. In de meeste poelen duurde het maar een jaar voor de eerste kleine watersalamander zich liet vangen. Kwetsbare soorten als de kamsalamander lieten zich helaas niet zo snel zien en de eieren daarvan al helemaal niet. Afgelopen zomer werden in een poel die in 2011 is aangelegd voor het eerst juveniele kamsalamanders aangetroffen! De poel is al verschillende keren nagenoeg drooggevallen afgelopen jaren, de koeien genieten regel-

Kattenstaart en watermunt. Foto: Sandra Dobbelaar

Vrouwtje kamsalamander en larve.

Foto: Sandra Dobbelaar

matig van een verkoelend bad in de zomer en de oevervegetatie van opschietende wilgen, riet en grassen wordt kort gehouden. Welke maatregelen voor welke soort precies goed zijn, is maatwerk, maar misschien is het in de nazomer tijdelijk (bijna) droogvallen wel een sleutel tot succes.

Schuilmogelijkheid kamsalamander.

Foto: Theo Aernoudts

Meedoen?

Wil je ook eens kennis maken met verschillende amfibiesoorten en de manier waarop er onderzoek naar wordt gedaan? Ga dan mee op de amfibie-excursie in april (datum en locatie tzt op onze site).

Meehelpen met monitoren van soorten of poelen kan ook. Kijk dan op www.poelen.nu. Wil je zelf aan de slag op je erf voor amfibieën, kijk dan op www.landschapsbeheerzeeland.nl of www.ravon.nl. Waarnemingen van amfibieën zijn overigens altijd welkom. Zet ze op www.waarneming.nl of www.telmee.nl.

SLZ is partner van

Karelse Boombeheer
advies en uitvoering

**Voor al uw boomverzorging
onderzoek & advies**

*Gecertificeerd European Treeworker
en VTA boomveiligheidscontroleur*

**Voor informatie en vrijblijvende offerte:
06 - 30 06 00 71 / info@karelseboombeheer.nl**

www.KarelseBoombeheer.nl

AUTOPOPPE

**IJZERSTERK
in het GROENE werk**

**De Audi en Volkswagen
dealer voor Zeeland**

*VW-groep uitgeroepen tot meest duurzaam autoconcern
GOES - VLISSINGEN - TERNEUZEN - WWW.AUTOPOPPE.NL*

**Loonbedrijf
VAN DER MAAS**

Oosterland
Lage Maireweg 12
4307 RS Oosterland

HS

AANNEMINGSBEDRIJF VAN SABBen

Ambachtsweg 6
4458 DA 's-Heer Arendskerke
tel. 0113-563551
vansabben@zeelandnet.nl
www.vansabbenbv.nl

Westdorpe
De Baeckermat

Genieten
**Boerderijrestaurant &
streekpakketwinkel**

www.debaeckermat.nl
+31 (0)115 45 38 32

Afscheid Joan van der Velden als directeur SLZ

Door: Ger van de Velde - de Wilde, Voorzitter bestuur SLZ

Eind vorig jaar gaf onze directeur Joan van der Velden aan dat hij tegen de zomer zou willen stoppen als directeur van Stichting Landschapsbeheer Zeeland en vervroegd wil gaan genieten van zijn welverdiende pensioen. Vanaf 1 maart 2017 is Joan werkzaam bij SLZ. In die tijd maakte SLZ een heel moeilijke periode door. Zijn opdracht was destijds om SLZ weer financieel gezond te maken, door te ontwikkelen tot de organisatie die er nu staat en de samenwerking met partijen te verstevigen.

Onder zijn leiding groeide de organisatie, kwam de organisatie in financieel rustiger vaarwater en werd SLZ een nog belangrijkere samenwerkingspartner in Zeeland als het gaat om landschapsbeheer in de breedste vorm en Het Zeeuws Landschap in het bijzonder.

Joan heeft de eigenschap om met iedereen in de organisatie te kunnen omgaan en gaat moeilijke beslissingen niet uit de weg. Sociaal, aimabel met hart voor mensen/ natuur/ cultuur in Zeeland, iemand die tussen zijn mensen staat.

Ook als bestuur zijn we Joan zeer erkentelijk voor zijn open en transpa-

rante houding, zijn tomeloze inzet en betrokkenheid voor SLZ.

Dat geldt zeker ook voor de ontwikkeling die SLZ heeft doorgemaakt onder Joan zijn leiding: tot een onafhankelijke, gezonde, volwaardige organisatie met enthousiaste en bekwame mensen en met inzet van vele vrijwilligers die werkt aan dat prachtige cultuurlandschap van Zeeland.

Uiteraard nemen we t.z.t. op gepaste wijze afscheid van Joan, maar een kort woordje van dank hier in ons tijdschrift is zeker op zijn plaats.

We hopen dat Joan ook terugkijkt op een mooie tijd bij SLZ en wensen hem en zijn gezin alle goeds voor de toekomst en wie weet komen we hem als wandelaar dan wel onderzoeker dan wel vrijwilliger nog eens tegen.

Joan van der Velden
Foto: Maurice Weststrate

Joan ontzettend bedankt voor je inzet en alles wat je met en voor SLZ hebt bereikt!

MEIZON ^{BV}

Grenadierweg 15
4338 PG Middelburg

Tel. 0118-629353
E-mail verkoop@meizon.nl

CapsNobel

Accountants &
Belastingadviseurs

BREDASEWEG 15B
4881 DC ZUNDERT
TEL: +31 76 597 4051
FAX: +31 76 597 6800

WWW.BIEBOOM.NL

E-BIE (ONLINE OFFERTE AANVRAAG)

VOLG ONS OP FACEBOOK

HET GEHELE GROENASSORTIMENT, O.A.
AUTOCHTOON BOS EN HAAGPLANTSOEN, LAAN EN FRUITBOMEN,
RECHTSTREEKS VAN DE KWEKERIJ DUS SCHERPE PRIJZEN

Bomen snoeien, vellen of planten?

HULSTER

boomverzorging

M: 06-33032122

E: info@hulsterboomverzorging.nl

W: www.hulsterboomverzorging.nl

Boomkwekerij en Groenbedrijf De Fruittuin v.o.f.

Wij zijn het adres voor al uw tuinplanten,
sierheesters, leibomen en (fruit)bomen.
Oude fruitbomen in soorten en maten.

Tevens bezorging en plaatsing mogelijk.
Ook voor tuinaanleg en renovatie.

Wemeldingse Zandweg 4B, Kapelle
Tel. 0113-342944, mob. 06-11395456
www.defruittuin.com

GROENTECHNIEK

MOTORZAAG?

WWW.R2GROENTECHNIEK.NL

In Memoriam Frans Nijhoff

Door: Rik Helm, met dank aan K. Wisse (Middelburg) en C. Schipper, vrijwilligers

Op 3 november 2023 overleed Frans Nijhoff op 74-jarige leeftijd na een zeer kort en hevig ziekbed. Frans was gedurende enkele jaren ploegleider van de woensdagknotploeg. Deze ploeg, die voornamelijk op Walcheren (soms op Noord- en Zuid-Beveland) knot- (en soms hark) klussen uitvoerde, bestond anderhalf jaar geleden 25 jaar.

Frans was een week voor de fatale ziekte toesloeg, al bezig met de voorbereiding van het nieuwe seizoen. Dat tekende Frans: toegewijd aan de hem toebedachte taak, betrouwbaar, collegiaal en correct.

Toen een paar weken later duidelijk was dat hij aan dat seizoen niet meer zou bijdragen was zijn zorg de continuïteit van de groep en drong hij erop aan om te overleggen hoe we zijn werk zouden gaan overnemen.

Dat hij erop stond om een dag voor zijn overlijden nog afscheid te nemen van de voltallige groep geeft aan hoe belangrijk de kameraadschap in dat clubje voor hem was.

Wij gedenken Frans met de oude slogan: *old soldiers never die, they just fade away.*

Frans' betrokkenheid bij het lief en leed van alle afzonderlijke ploegleden en hun naasten was opvallend; hij hield alle gebeurtenissen van hen afzonderlijk nauwlettend bij, gaf acte de présence bij ziekte en andere calamiteiten en riep andere ploegleden op dat ook te doen.

SLZ is Frans ontzettend dankbaar voor alles wat hij voor Stichting Landschapsbeheer heeft gedaan en vooral voor de manier waarop. Zijn vrouw en dochters wensen we veel sterkte toe om dit verlies te dragen!

Lever versleten werkjassen weer in!

Onze versleten werkjassen kunnen gerecycled worden! De leverancier werkt samen met CLS-Tex International die zich richt op het zoeken en creëren van innovatieve technologieën en oplossingen die 100% recycling van textiel mogelijk maken. Het idee is om nieuwe producten te maken uit verwerkte textielvezels. Denk hierbij aan boompalen, (picknick)banken en beschoeiingen. Is je werkjas aan vervanging toe? Laat het ons weten.

KORT NIEUWS

Even voorstellen:

Ward Tims

Mijn naam is Ward Tims, 34 jaar en woon in Brouwershaven. Samen met mijn vrouw, dochter Lyn en hond gaan we graag naar buiten. Op zoek naar bloemen, bladeren en insecten. In het weekend ben ik ook te vinden op het hockeyveld van HSD.

Ik ben afgestudeerd aan de HAS Den Bosch en heb daarna gewerkt op vee- en fruitteelt-bedrijven. De afgelopen jaren ben ik werkzaam geweest als hovenier voor de biodiversiteit. Na veel buitenwerk, maak ik nu welbewust de stap naar binnen. Bij SLZ hoop ik mooie projecten te mogen opzetten en realiseren die onze natuur ten goede komen!

Nomineren Gouden Jirizaag

Zou jij een SLZ vrijwilliger (of groep) graag eens extra in het zonnetje willen zetten?

Nomineer deze persoon of groep dan voor de Gouden Jirizaag. Ga voor de voorwaarden naar <https://landschapsbeheerzeeland.nl/vrijwilligers/gouden-jirizaag>

Routenetwerk Zeeland

Heerlijk naar buiten met weidse uitzichten, prachtige natuurgebieden, rustige onverharde paden en natuurlijk het water. Alle ingrediënten voor een actief en gezond middagje te voet, fiets, paard, mountainbike of racefiets! Op www.routenetwerkzeeland.nl vind je alle routes in Zeeland. Stel zelf je route samen over het knooppuntennetwerk via de online routeplanner of kies een kant-en-klare themaroute.

Rugstreepad

Afgelopen jaren hebben zo'n 20 vrijwilligers, samen met RAVON en SLZ grote delen van Zeeland onderzocht op de aanwezigheid van de rugstreepad. Zo hebben we een beter beeld gekregen van het voorkomen van deze bedreigde soort in Zeeland en heeft SLZ op diverse plaatsen nieuw biotoop kunnen aanleggen. Het beeld is nog niet compleet. Bovendien zijn rugstreepadden echte pioniers en gaan ze graag op pad. Waarnemingen van (roepende) rugstreepadden zijn altijd welkom op www.waarneming.nl

Door: Victor Scheffers

Sinds 4 jaar maak ik deel uit van de herstelploeg van het Wandelnetwerk Schouwen-Duiveland waarbij ik me voornamelijk richt op herstelwerkzaamheden op 'de Kop'. Ik doe dit omdat ik graag buiten ben en het leuk vindt om te klussen. Wandelen doen we regelmatig en met plezier zonder dat we elkaar echte pro's zouden noemen. Het herstelteam waar ik deel vanuit mag maken is veelal vanaf het begin van de aanleg betrokken bij het wandelnetwerk. Wij nieuwkomers krijgen hierdoor veel mee van het ontstaan en de toegevoegde waarde van het Wandelnetwerk.

Victor Scheffers. Foto: SLZ

Vrijwilliger aan het woord

Tijdens de herstelwerkzaamheden valt het ons telkens op dat het netwerk regelmatig gebruikt wordt en dat de wandelaars echt gebruik maken van de bewegwijzering. Organisaties als de Fletcher-groep dragen daaraan bij door hun gasten wandelroutes te verstrekken die (deels) gebruik maken van het Wandelnetwerk. Omdat de routes aan verandering onderhevig zijn zal ons werk wel nodig blijven. Recente voorbeelden hiervan zijn in Renesse, Westenschouwen en Burgh-Haamstede waar de gemeente de wandel- en fietsroutes aanpast aan de behoefte van de bewoners en bezoekers ter bevordering van onder andere de verkeersveiligheid.

Oudere bordjes verbleken soms en worden vernieuwd. Met verzamelaars hebben we ook wel te maken en dan is het zaak de route goed na te lopen omdat er soms meerdere bordjes in de zakken verdwijnen.

De QField app ervaren wij als toegevoegde waarde voor ons onderhoudswerk omdat nu meerdere betrokkenen hiaten in de routes aan ons kunnen doorgeven. Hopelijk spoort dit bericht de lezers aan om melding te blijven doen van onregelmatigheden in ons fraaie Wandelnetwerk.

*Vrijwilligers zijn onmisbaar voor het Zeeuwse cultuurlandschap.
Wil je zelf ook vrijwilliger worden? Kijk op www.natuurwerkzeeland.nl voor vacatures.*

AGENDA

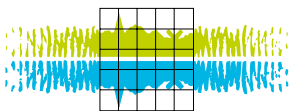

- 18 april** Avondexcursie amfibieën in Zaamslag 19.00u
- 11 mei** Snoeicursus: De 4 jaargetijden van de Hoogstamfruitboom - Lente
- 15 mei** Excursie ecologisch maaibeheer voor bewoners Westerschans Goes 19.30u
- 16 mei** Erfexcursie voor deelnemers POP project Westkapelle 19.00u
- 25 mei** Erfexcursie Vrouwenpolder
- 30 mei** Excursie Mattemburgh voor vrijwilligers op historische buitenplaatsen
- 15 juni** Midzomerochtendwandeling start Nisse

Sommige activiteiten zijn nog onder voorbehoud. Houd onze website in de gaten voor actuele informatie over het wel of niet doorgaan van cursussen en activiteiten.

Kijk op www.zeeland.com/visit voor meer informatie over activiteiten in de Zeeuwse natuur en tips voor o.a. wandel- en fietsroutes.

**DE ZEEUWSE
NATUUR**

Stichting Landschapsbeheer Zeeland